

XALQARO AMALIYOTDA DIVIDEND HISOBINI YURITISH.*Iroda Karimova**Toshkent davlat politex texnikumi "Iqtisod" kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada xalqaro amaliyotda dividend hisobida uchrayotgan muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha olib borilayotgan ishlar natijalari bayon etilgan. Maqolada xalqaro amaliyotda dividend hisobi bo'yicha muallif tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ham o'rin olgan. Firmalarning dividendlarni to'lashni boshlash to'g'risida qaror qabul qilinganligi, uning to'lov jadvalini va har bir aksiyaga to'laydigan miqdorni belgilashi va yana ushbu maqolada dividend xalqaro amaliyotimizda qay tarzda va qancha muddatda to'lanishi yoritib berilgan.

Kalit so'zlari: dividend, investitsiyalar, aksiya qiymati, aksiyadorlar, aksiyadorlik kapitali.

Abstract. This article describes the problems of dividend calculation in international practice and the results of the work on their elimination. The article also contains a scientific proposal and practical recommendations developed by the author on dividend calculation in international practice. The decision of companies to start paying dividends, the determination of its payment schedule and the amount to be paid per share, and how and in what period the dividend is paid in our international practice, is explained in this article.

Key words: dividend, investments, share value, shareholders, share capital.

Аннотация. В данной статье описаны проблемы расчета дивидендов в международной практике и результаты работы по их устранению. Статья также содержит научное предложение и разработанные автором практические рекомендации по расчету дивидендов в международной практике. В данной статье разъясняется решение компаний о начале выплаты дивидендов, определение графика его выплаты и суммы, подлежащей выплате на акцию, а также то, как и в какой период выплачиваются дивиденды в нашей международной практике.

Ключевые слова: дивиденды, инвестиции, стоимость акций, акционеры, уставный капитал.

Dividendlar investitsiyalardan olinadigan foyda shakli hisoblanadi. Ular kompaniyaning daromadlari hisobidan to'g'ridan-to'g'ri aksiyadorlarga to'lanadi, ular dividendlarni naqdlashtirishi yoki qayta investitsiyalashi mumkin. Odatda dividendlarni olgan aksiyador dividend ko'rinishidagi daromaddan soliq to'laydi. Rivojlangan biznesda aksiyalarga ega bo'lishning eng yaxshi foydasi - bu tashkilot ishlab chiqaradigan foydaning bir qismidan foydalanish imkoniyatidir. Xususiyl oilaviy kompaniya bo'ladimi yoki ko'p millatli konglomerat aksiyalari bo'ladimi, korxonadan soliqdan keyingi daromadning bir qismini sizga yuborishga qaror qilganda, siz dividend olasiz.

Kompaniya o'z maqsadlariga erishish va o'z biznesini rentabellik darajasiga ko'tarish uchun aksiyadorlarning kapitaliga tayanadi. Garchi investorlar tavakkal

qilishlarini tushunsalarda, agar kompaniya muvaffaqiyatga erishsa, ular o'z sarmoyalari uchun mukofot olishlarini kutishadi. Albatta, investorlar aksiyalarni sotish orqali foyda ko'rishlari mumkin. Ammo ko'plab firmalar aksiyadorlarni to'g'ridan-to'g'ri kompensatsiya berish orqali o'z pullarini kompaniyada saqlashga undashadi. Ushbu to'lovlar dividendlar deb nomlanadi. Dividendlar aksiyalarga egalik qilishning muhim jihati hisoblanadi. Ko'pgina investorlar o'z pullarini kompaniyada saqlash uchun tovon puli sifatida muntazam to'lovlarni kutishmoqda. Aksiyadorlar uchun ochiq bo'lgan har qanday firma o'z mablag'larining qancha qismini taqsimlanmagan foydada saqlash va qancha qismini aksiyadorlarga qaytarish to'g'risida qaror qabul qilishi kerak. Bo'linmagan foyda kompaniyada kapitalni saqlash va uning kelgusi o'sishida foydani qayta investitsiya qilish uchun muhim hisoblanadi.

Firma dividendlarni to'lashni boshlash to'g'risida qaror qabul qilganda, uning to'lov jadvalini va har bir aksiyaga to'laydigan miqdorni belgilashi kerak bo'ladi. Masalan, kompaniyaning direktorlar kengashi har chorakda har bir aksiya uchun 0,25 dollar miqdorida dividend to'lashini e'lon qildi deylik. 1000 ta aksiyaga ega bo'lgan investor nafaqat aksiya qiymatining o'sishidan, balki har chorakda \$ 250 miqdoridagi dividendlardan ham foyda ko'radi. Keyin ushbu aksiyador ushbu dividendlarni naqd pulga qo'shish yoki ularni qo'shimcha aksiyalarga qayta investitsiya qilish to'g'risida qaror qabul qilishi ham mumkin. Kompaniyaning direktorlar kengashi dividend e'lon qilganda, u shuningdek eski va to'lanadigan sana to'g'risida e'lon qiladi. Agar siz aksiyalarni eskirgan kundan keyingi kunga sotib olsangiz, kelgusi dividend to'lovini olmaysiz, kelajakdagi narsalarni kutishingizga to'g'ri keladi. To'lanadigan sana bu dividendni egalariga haqiqatan ham yuboradigan sana.

1-diagramma: Dividend daromadi va dividend to'lash nisbati¹.

¹ <https://www.investopedia.com/terms/d/dividendyield.asp>

1- diagrammada General Electric kompaniyasining (GE) ishlab chiqarish va energetika bo'linmalari 2015 yildan 2018 yilgacha past ishlay boshladi va daromad kamaygani sababli aksiya narxi tushdi. Dividendlar daromadi narxning pasayishi bilan 3% dan 5% dan ko'proqqa ko'tarildi. Quyidagi diagrammada ko'rib turganingizdek, aksiya narxining pasayishi va natijada dividendning qisqarishi yuqori dividend daromadining har qanday foydasini qoplaydi.

Qaysi oddiy aksiyalarni investitsiya portfeliningizga kiritishni hal qilishda, dividendlarga e'tibor qaratish bir qancha afzalliklarni beradi. Yangi boshlanuvchilar uchun kompaniyaning aksiyalaridan olinadigan dividend rentabelligi past yoki ortiqcha baholash to'g'risida signal sifatida xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, akademik tadqiqotlarning avlodlari dividend to'laydigan firmalar uchun "daromad sifati" deb nomlangan dividend to'lamaydigan kompaniyalardan yuqori ekanligini doimiy ravishda isbotlab kelmoqdalar. Vaqt o'tishi bilan, demak, dividend to'laydigan firmalar dividend to'lamaydigan firmalardan ustun turadi. Yaxshi kompaniyalar iqtisodiy qulash davrida ham o'zlarining dividendlarini saqlab qolish va ko'paytirish tarixlariga ega. Masalan, ko'plab sarmoyadorlar "Hershey Company" yoki "Colgate-Palmolive" kabi tish pastasiga sarmoyalar deb nomlangan arzon hashamatli kompaniyalarda aksiyalarni saqlaydilar.

Iste'molchilar har doim shokolad tishlamoqchi bo'lishadi va tishlarini yuvishlari kerak. Barqaror investitsiyalar sifatida ushbu turdagi kompaniyalar dividend to'lashni davom ettirmoqdalar. Iqtisodiy stress davrida dividend aksiyalar ostida qandaydir qavatni yaratishi mumkin, bu esa uni dividend to'lamaydigan kompaniyalargacha tushishidan saqlaydi. Muntazam dividendlar federal daromad solig'i bilan bir xil stavka bo'yicha soliqqa tortilgan bo'lsa, malakali dividendlar sof kapital o'sish stavkasi bo'yicha soliqqa tortiladi, bu esa pastroq bo'lishi mumkin. Tez o'sish davrida ko'plab firmalar dividend to'lamaydilar, aksincha daromadni saqlab qolish va ularni kengaytirish uchun ishlatishadi. Kompaniya egalari direktorlar kengashiga ushbu siyosatni amalga oshirishga ruxsat berishadi, chunki ular kompaniyada mavjud bo'lgan imkoniyatlar dividendlarni to'lash yo'lida ancha katta bo'lishiga olib keladi. Starbucks sarmoyadorlarga pul to'lamasdan o'nlab yillar davomida yangi joylarni ochish uchun qo'lidan kelgan har bir tiyinni haydab chiqardi.

1-jadval:²

2018-2020-yillarda "O'zagrolizing" AJ tomonidan hisoblangan va to'langan dividendlar to'g'risida ma'lumot

ming so'mda

Yillar	Hisoblangan dividend	To'langan dividend	Qoldiq
2018	1 068 986,3	1 040 925,8	28 060,5
2019	5 378 736,7	5 332 384,7	46 352,0
2020	11 473 653,20	11 322 986,8	150 666,4
Жами:	17 921 376,20	17 696 297,30	225 078,90

1-jadvalda "O'zagrolizing" AJ tomonida 2018-2020 yillarda hisoblangan va to'langan dividendlar to'g'risidagi ma'lumot jadvalida hisoblangan dividend 2019 yilda 11 473 653.20 ming so'mni tashkil etgan, to'langan dividend 2020-yilda 11 322 986.8 ming so'mni tashkil etgan.

Dividendlarni to'lamaydigan kompaniya o'z aksiyadorlik kapitalini ko'paytirganda, investorlar o'z pullarini qaytarib olishlarini aksiyadorlar qiymatining oshishi yoki bo'lajak dividendlar bilan kutib olishlari sababli bo'ladi. Bu kompaniyani investorlar uchun jozibador qiladi va kelajakda qo'shimcha mablag' jalb qilishga imkon beradi. Dividendlarning o'sishiga sarmoyador asosiy e'tiborni har bir aksiya uchun mutlaq dividendning yuqori o'sish sur'ati bilan aksiyalarni sotib olishga qaratadi. Masalan, A kompaniyasining dividend rentabelligi hozirda 1,4%, B kompaniyasi esa 3,6% rentabellikga ega deb faraz qilaylik. A kompaniyasi tez sur'atlar bilan kengayib borayotganligi sababli, investorlar dividendning tez sur'atlarda o'sishini kutishlari mumkin. Oxir oqibat, O'n yil yoki undan uzoqroq ufqqa ega bo'lgan "Kompaniya" aksiyasining uzoq muddatli egasi "B" aksiyadoridan ko'ra ko'proq dividendlarni yig'ib olishi mumkin, garchi boshlang'ich rentabelligi pastroq bo'lsa ham.

Xulosa o'rnida, dividend rentabelligi bo'yicha investor, ular "xavfsiz" deb hisoblagan eng yuqori dividend rentabellikga ega bo'lgan aksiyalarni sotib olishga e'tibor qaratadi, bu odatda aksiyalarni daromadlar va pul oqimlarining minimal nisbati bilan qoplanishini anglatadi. Ushbu turdagi portfel menejmenti yiliga atigi bir necha foiz punktga o'sishi mumkin bo'lgan dividend to'laydigan ko'k chiplarni ishlab chiqarishni talab qiladi. Keng ma'noda, ushbu strategiya hayotning so'nggi bir necha o'n yilligida katta passiv daromadga muhtoj bo'lgan investor uchun juda

² <https://uzal.uz/dividendlar/>

mos keladi, chunki dividendlarning o'sishi aksiyalari yuqori dividendli rentabellikga ega aksiyalarni yengishga moyildir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Textbook "NEW HISTORY OF UZBEKISTAN".
2. Associate Professor, National University of Uzbekistan: Bekmuradov Nurali Kholmatovich: "Denationalization and privatization of property in Uzbekistan, transformation processes»
3. <https://unece.org/file>
4. <https://kostalegal.com/legal-alerts/privatization-of-land-in-uzbekistan>
5. <https://www.investopedia.com/terms/d/dividendyield.asp>
6. <https://uzal.uz/dividendlar/>